

UDK 339.54(497.11:470)
Bibliid 0543-3657, 71 (2020)
God. LXXI, br. 1178, str. 51-72
izvorni naučni rad
Primljen: 28.2.2020.

Sanja JELISAVAC TROŠIĆ¹
Dejan MLADENVIĆ²

Uticaj bilateralnog sporazuma o slobodnoj trgovini na spoljnotrgovinsku razmenu Republike Srbije sa Ruskom Federacijom³

SAŽETAK

Uspostavljanje odnosa slobodne trgovinske razmene Republike Srbije sa Ruskom Federacijom, putem potpisanih sporazuma i protokola, na snazi je već 19 godina. U međuvremenu, politička kretanja i transformacije obe države, razvoj privrede, potpisivanje sporazuma sa trećim zemljama, stupanje u regionalne integracije, svetska ekonomska kriza, kao i mnogi drugi događaji ostavili su svoj trag i na trgovinsku saradnju dve države. Polazna hipoteza koju istražujemo u radu je da je Sporazum imao pozitivan uticaj na rast i diversifikaciju trgovine Republike Srbije i Ruske Federacije. S obzirom na to da je prošao dovoljan vremenski period primene Sporazuma o slobodnoj trgovini, namera autora ovog rada je da analiziraju njegov dosadašnji uticaj, koje je promene doneo, kao i koje je konkretne efekte imao na trgovinsku razmenu dve zemlje. Kroz analizu je uočeno više trgovinskih trendova: trend konstantnog trgovinskog deficita Srbije u razmeni sa Rusijom, trend

¹ Viši naučni saradnik, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, e-mail: sanja@diplomacy.bg.ac.rs.

² Doktorand, Geoekonomski fakultet, Megatrend Univerzitet, Beograd, e-mail: dejanmladenovic.ljig@gmail.com.

³ Rad je nastao u okviru naučnoistraživačkog projekta „Srbija i izazovi u međunarodnim odnosima 2020. godine“, koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije, a realizuje Institut za međunarodnu politiku i privredu tokom 2020. godine.

energetske uvozne zavisnosti Srbije, značajno prisustvo poljoprivrednih proizvoda niskog stepena obrade u izvozu Srbije, kao i drugi.

U radu je analiziran ceo period od 19 godina, sa posebnim fokusom na poslednjih 10 godina. Tokom analize je izdvojen period svetske ekonomske krize, kao i uticaj fluktuacije cene nafte i prirodnog gasa na promene u vrednosti trgovine, jer oni objašnjavaju deo kretanja u spoljnotrgovinskoj razmeni. Posle uvodnih razmatranja istaknute su bitne odlike samog Sporazuma, kao i promene koje je pretrpeo tokom godina. Zatim je rađena analiza ukupne vrednosti trgovinske razmene, procentualna učešća i poređenje sa drugim najvažnijim zemljama sa kojima Srbija ostvaruje trgovinu. Na kraju je u radu predstavljena analiza najvažnijih sektora, a potom i proizvoda koji učestvuju u spoljnotrgovinskoj razmeni dve države. U zaključnim razmatranjima su istaknuti svi elementi uticaja sporazuma na bilateralnu trgovinu, istaknuti su uočeni trendovi, date su određene preporuke za podsticajne mere, kao i smernice za poboljšanje odnosa razmene Srbije sa Ruskom Federacijom.

Ključne reči: Republika Srbija, Ruska Federacija, Sporazum o slobodnoj trgovini, spoljnotrgovinska razmena, slobodna trgovina, tržište, razmena, prirodni gas, poljoprivredni proizvodi

Uvodna razmatranja

Punopravno članstvo Srbije u Evropskoj uniji (EU) je prioritet spoljne politike države u poslednjih dvadeset godina. Na tom putu Republika Srbija vrši prilagođavanje svoje ekonomske politike sa ekonomskom politikom Unije. Bitni koraci na putu približavanja bili su učinjeni kada je Narodna skupština Republike Srbije, 9. septembra 2008. godine, ratifikovala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) i Prelazni sporazum o trgovini i trgovinskim pitanjima. Dve najvažnije obaveze koje je Srbija preuzela ovim međunarodnim ugovorom su uspostavljanje zone slobodne trgovine i usklađivanje zakonodavstva Republike Srbije sa pravom Evropske unije.⁴ Više od polovine trgovinske razmene Srbije sa svetom odvija se sa EU. To je najvažnije tržište za izvoz i uvoz naše zemlje.⁵ U nacrtu Programa ekonomskih reformi za period 2020–2022, u skladu sa smernicama Evropske komisije, u Srbiji su, između ostalih, predviđene i trgovinske reforme.⁶

⁴ Sanja Jelisavac Trošić, „Prelazni sporazum o trgovini između EU i Srbije, i njegova početna primena“ Međunarodna politika, br. 1134 Vol. LX, 2009, str. 26-45

⁵ Sanja Jelisavac Trošić, „Serbia’s Sustainable Development Strategy and Industrial Policy for the European Union and the World Trade Organization“, in: M Yülek (ed.), Industrial Policy and Sustainable Growth, Springer, 2018, p. 268.

⁶ Vlada Republike Srbije, *Predstavljen Nacrt programa ekonomskih reformi*, <https://www.srbija.gov.rs/vest/434214/predstavljen-nacrt-programa-ekonomskih-reformi.php>, Beograd, 20/12/2019.

Liberalizaciju spoljne trgovine Srbija sprovodi i kroz pregovore za članstvo sa Svetskom trgovinskom organizacijom (STO), koji stagniraju od 2013. godine, kada je održan poslednji sastanak Radne grupe za pristupanje.⁷ Do sada se nije dogodilo da neka zemlja pristupi EU, a da prethodno nije bila članica STO. Treba pomenuti i da je Republika Srbija potpisnica regionalnog Sporazuma o slobodnoj trgovini „CEFTA 2006“, koji trenutno osim naše čine sledeće zemlje: Albanija, Bosna i Hercegovina, Severna Makedonija, Moldavija, Crna Gora i UNMIK/Kosovo.⁸

Uzimajući u obzir da Srbija još uvek nije punopravna članica STO, što bi joj omogućilo da zaštiti svoja prava u međunarodnoj trgovini i da robu, usluge i intelektualnu svojinu pod jednakim uslovima plasira na druga tržišta u svetu, delimično „ublažavanje“ tog nedostatka moguće je postići potpisivanjem bilateralnih sporazuma o liberalizaciji trgovine. Na ovaj način se olakšava pristup tržištima sa kojima su potpisani sporazumi i povećava potencijal za izvoz proizvoda iz Srbije. Proširenje tržišta za plasman srpskog izvoza putem potpisivanja bilateralnih sporazuma svakako je sporiji i komplikovaniji put. Sa trenutno potpisanim sporazumima o slobodnoj trgovini izvoznici iz Srbije imaju povlašćeni status na tržištu od preko 1,3 milijarde ljudi. Pored pomenutih sporazuma sa EU i CEFTA, potpisani su i sporazumi sa Turskom, Rusijom, Belorusijom i Kazahstanom, kao i za izvoz na razvijena tržišta EFTA (Norveška, Velika Britanija, Švajcarska i Lihtenštajn), a Srbija ima i pravo korišćenja Generalizovanog sistema preferencija sa SAD, Japanom i Australijom (primena 0% carine na određeni broj proizvoda).⁹

Na Srbiju, kao malu zemlju, jak uticaj imaju odnosi velikih država, kao i političke i ekonomske promene u svetu.¹⁰ I pored dugogodišnjeg stremjenja države ka ulasku u EU, u političkom identitetu građana Srbije evroskepticizam je izražen u značajnoj meri.¹¹ Nakon okončanja NATO bombardovanja i još uvek pod sankcijama od EU i SAD, vlade Savezne Republike Jugoslavije (SRJ) i Ruske Federacije potpisale su bilateralni Sporazum o slobodnoj trgovini 28. avgusta 2000. godine radi unapređenja ekonomske i trgovinske saradnje.¹²

⁷ Sanja Jelisavac Trošić, Dragoljub Todić, Milorad Stamenović, *Svetska trgovinska organizacija, životna sredina i sistem zdravstvene zaštite*, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2018, str. 184.

⁸ UNMIK/Kosovo kao carinska teritorija u skladu sa Rezolucijom SB OUN br. 1244.

⁹ Privredna komora Srbije, *Međunarodni sporazumi o slobodnoj trgovini*, <https://pks.rs/strana/sekcija/međunarodni-sporazumi-o-slobodnoj-trgovini>, 13/12/2019.

¹⁰ Više o tome u: Vladimir Trapara, Prelamanje odnosa Rusije i Sjedinjenih Država nakon izbora Trampa na Srbiju, *Međunarodna politika*, god. LXVIII, br. 1168, oktobar–decembar 2017.

¹¹ Nenad Stekić, „Evroskepticizam kao činilac političkog identiteta građana Srbije“, *Međunarodna politika*, god. LXVIII, br. 1166–67, 2017, str. 17.

Mnogi autori smatraju da je potpisivanje ovog sporazuma u trenutku kada je do njega došlo bilo najpre stvar političke ili geopolitičke odluke, a u manjoj meri ekonomsko pitanje, uzimajući u obzir da je „Srbija jedina država u Evropi pored nekih članica Zajednice nezavisnih država (ZND), koja ima potpisan Sporazum o slobodnoj trgovini sa Rusijom“.¹³ Najnovije potpisivanje Sporazuma o slobodnoj trgovini između Republike Srbije i Evroazijske ekonomske unije krajem 2019. godine ponovo podgrejava nade domaćih privrednika o izvozu robe pod povoljnim uslovima na tržište od preko 180 miliona ljudi. Budući da je do sada najveća robna razmena od ove grupe zemalja ostvarena sa Ruskom Federacijom, u radu je izdvojena i detaljnije analizirana spoljnotrgovinska razmena Srbije i Ruske Federacije, od prvog pomenutog bilateralnog sporazuma iz 2000. godine zaključno sa 2018. godinom. Na ovaj način će se sagledati promene i efekti koje je taj sporazum imao na trgovinu Srbije. Utvrđivanjem efekata Sporazuma na bilateralnu trgovinu Srbije i Rusije možemo pronaći i moguće pravce boljeg korišćenja novog sporazuma sa Evoazijskom ekonomskom unijom.

Sporazum o slobodnoj trgovini sa Ruskom Federacijom

Kao najvažniji ciljevi Sporazuma o slobodnoj trgovini potpisanog 2000. godine istaknuti su:

- „proširenje i podsticanje međusobnih trgovinsko-ekonomskih odnosa, usmerenih na ubrzanje ekonomskog razvoja dve države, poboljšanje uslova života i rada, povećanje zaposlenosti stanovništva, u oblasti proizvodnje, postizanje proizvodne i finansijske stabilnosti dve države;
- obezbeđivanje uslova za lojalnu konkurenciju između privrednih subjekata dve države;
- harmonizacija carinskih procedura i načina primene pravila o poreklu robe, koja odgovaraju normama međunarodne prakse i usaglašavanje postupka kontrole porekla robe od strane carinskih organa dve države.“¹⁴

Prema navedenim ciljevima fokus sporazuma je usmeren na olakšavanje trgovine između dve države kroz snižavanje carinskih stopa, olakšavanja i pojednostavljivanja, odnosno standardizacije procedura za uvoz robe, usaglašavanja pravila o poreklu robe i drugo. Sve ove predviđene mere su

¹² Razvojna agencija Srbije, *Sporazumi o slobodnoj trgovini*, <https://ras.gov.rs/podrska-izvozu/sporazumi-o-slobodnoj-trgovini>, 19/10/2019.

¹³ Ibidem

¹⁴ „Zakon o potvrđivanju sporazuma između Savezne vlade Savezne Republike Jugoslavije i vlade Ruske Federacije o slobodnoj trgovini između Savezne Republike Jugoslavije i Ruske Federacije“, Službeni list SRJ „Međunarodni ugovori“ br. 1/2001.

u funkciji rasta obima i vrednosti trgovinske razmene, koja bi posledično imala pozitivan uticaj na ekonomski razvoj dve države.

Tokom primene Sporazuma o slobodnoj trgovini potpisana su dva protokola o izuzecima iz režima slobodne trgovine. *Prvi Protokol* potpisan je 3. aprila 2009. godine i sastoji se iz dva priloga. U prvom prilogu nalazi se spisak proizvoda koji su izuzeti iz režima slobodne trgovine, a koji se uvoze u Rusku Federaciju iz Republike Srbije. Na tom spisku, između ostalog nalaze se: meso i jestivi otpaci od živine, skrob, inulin, glikozni sirup, penušavo vino, određene vrste etil-alkohola, cigarete, tkanine i prediva od pamuka, različite vrste tepiha i podnih prekrivača, specijalne tkanine, kompresori za rashladne uređaje, registar kase, monitori i projektori, traktori, putnički automobili, drveni kuhinjski nameštaj, drveni nameštaj za spavaće sobe i ostali drveni nameštaj.¹⁵ U drugom prilogu je spisak proizvoda koji se uvoze u Srbiju iz Ruske Federacije, a izuzeti su iz režima slobodne trgovine. Na spisku su: slavine, ventili i slični uređaji za cevovode, kotlovi, rezervoari, kace, traktori, putnički automobili i druga motorna vozila za prevoz lica, motorna vozila za prevoz robe.¹⁶ I pored brojnih pokušaja da kroz pregovore sa ruskom stranom naša zemlja izdejstvuje preferencije za izvoz automobila, ona u tome nije uspela. Razloge možemo videti u rečima ministra za vanredne situacije Rusije koji je potpisao sporazum: Rusija "ne može dozvoliti da strane auto-kompanije naprave koridor kroz Srbiju, da bi bescarinski izvezile vozila na rusko tržište".¹⁷

Drugi Protokol sa Ruskom Federacijom potpisan je 22. jula 2011. godine. Ovim protokolom proizvodi kao što su skrob, insulin, glikozni sirup, registar kase, monitori, drveni nameštaj nisu više bili na listi izuzetaka prilikom izvoza iz naše zemlje u Rusiju. Međutim, na listu su dodati novi proizvodi poput različitih vrsta sireva, beli šećer, različite vrste pneumatskih guma i motorna vozila za prevoz robe.¹⁸ Na ovaj način, lista proizvoda koji se izuzimaju iz režima slobodne trgovine je praktično proširena. Razloge proširivanja liste izuzetaka iz režima slobodne trgovine treba tražiti i u proširenju carinske unije na Belorusiju i Kazahstan, jer Sporazum o slobodnoj trgovini koji imaju Srbija i Ruska Federacija počeo je da važi i za Belorusiju i

¹⁵ „Zakon o potvrđivanju Protokola između Vlade Republike Srbije i Vlade Ruske Federacije o izuzecima iz režima slobodne trgovine uz Sporazum između Savezne vlade Savezne Republike Jugoslavije i Vlade Ruske Federacije o slobodnoj trgovini između Savezne Republike Jugoslavije i Ruske Federacije“, od 28. avgusta 2000. godine, *Službeni glasnik Republike Srbije* „Međunarodni ugovori“ br. 105/2009, str.75-77.

¹⁶ Ibid., str. 77.

¹⁷ B92, *Biznis vesti*, www.b92.net/biz/vesti/srbija.php?yyyy=2009&mm=04&dd=04&nav_id=353683, 26/10/2019.

¹⁸ Trgovinsko-industrijska komora Ruske Federacije, *Sporazumi*, <https://www.tikrf.org/sporazumi/>, 27/10/2019.

Kazahstan. Očigledno je da su ove zemlje želele da zaštite svoje osetljive i važne proizvode. Na drugoj strani, sa liste proizvoda koji se uvoze iz Ruske Federacije u Srbiju, a nalaze se na listi izuzetaka u odnosu na Protokol iz 2009. godine, više nema slavina, ventila i sličnih uređaja za cevovod, kotlova, rezervoara, dok je ostatak nepromenjen.¹⁹ Proširenje tržišta za plasman proizvoda iz Srbije po povoljnijim uslovima možemo smatrati za dobar podsticaj izvoznici. Lista izuzetaka je donekle proširena, ali ne bi trebalo da ima veći efekat na ukupnu razmenu.

Protokol iz 2011. godine ima tri priloga i to:

- Prilog 1 sastoji se iz spiska proizvoda koji su izuzeti iz režima slobodne trgovine, a izvoze se iz Srbije, odnosno uvoze u Rusku Federaciju;
- Prilog 2 sadrži spisak proizvoda koji se izuzimaju iz režima slobodne trgovine, a uvoze se u Srbiju iz Ruske Federacije;
- Prilog 3 precizira pravila o poreklu robe.

U vezi celokupnog potpisanog sporazuma važno je istaći da je posebna pažnja poklonjena poreklu proizvoda na koje će se primenjivati preferencije. U prilogu br. 3, koji predstavlja deo Protokola dve vlade, navodi se da će se zemljom porekla robe smatrati zemlja na čijoj je teritoriji dobijena u potpunosti ili je prošla dovoljnu obradu.²⁰ Za dokazivanje zemlje porekla neophodno je podneti originalni sertifikat koji važi 12 meseci od trenutka kada ga potvrdi organ koji je ovlašćen za izdavanje, na ruskom ili engleskom jeziku.²¹

Najveći broj promena, koje su uvedene gore pomenutim protokolima, proizašle su sa strane Ruske Federacije, jer su u međuvremenu Rusija, Belorusija, Kazahstan i Ukrajina potpisale Sporazum o uspostavljanju jedinstvenog ekonomskog prostora 2003. godine. Četiri godine kasnije, potpisan je i Sporazum o stvaranju Jedinstvene carinske teritorije i uspostavljanju Carinske unije Rusije, Belorusije i Kazahstana. Unutrašnje granične kontrole nad kretanjem robe ukinute su 2011. godine, a januara naredne godine potpisan je Sporazum o stvaranju jedinstvenog ekonomskog

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Robom u potpunosti dobijenom u nekoj državi smatraju se rudna bogatstva, proizvodi biljnog porekla, žive životinje, proizvodi dobijeni lovom i ribolovom, morski proizvodi, proizvodi dobijeni na brodu – fabrici, izvađeni sa morskog dna, otpad i staro gvožđe, visokotehnološki proizvodi. Kriterijumom za dovoljnu obradu predviđa da je roba prošla dovoljnu obradu (preradu) ako je vrednost materijala upotrebljenog u procesu proizvodnje više od 50% domaćeg porekla. Uprava carina, Republika Srbija, Ministarstvo finansija, *Međunarodni sporazumi*, www.carina.rs/lat/informacije/Stranice/MedjunarodniSporazumi.aspx, 25/10/2019.

²¹ Ukoliko je carinska vrednost pošiljke manja od 5.000 dolara nije potrebno podnošenje sertifikata, već se dokaz o poreklu robe može podneti u obliku deklaracije na fakturi ili nekom drugom komercijalnom ili propratnom dokumentu. Ibidem.

prostora.²² Evroazijska ekonomska unija zvanično je osnovana 1. januara 2015. godine, a trenutne članice su: Rusija, Belorusija, Kazahstan, Jermenija i Kirgistan.

Spoljnotrgovinska razmena Srbije i Ruske Federacije

Nakon 2000. godine izvoz i uvoz na rusko tržište imao je tendenciju rasta sve do 2008. godine. Posledice svetske ekonomske krize uticale su na smanjenje kako ukupnog izvoza i uvoza Srbije, tako i na smanjenje spoljnotrgovinske razmene sa Ruskom Federacijom u toku 2009. i 2010. godine, nakon čega se ponovo beleži postepen rast.

Međutim, i pored veoma povoljnih uslova iz Sporazuma za izvoz srpske robe na rusko tržište, iz tabele broj 1 može se videti da se procenat učešća izvoza u Rusku Federaciju, u odnosu na ukupan izvoz Srbije, u posmatranom periodu (2000–2018) kretao od 2,94 (2001. godine) do 7,72 procenta (2012. godine). To nam pokazuje da za sve godine primene potpisanog sporazuma, nasuprot velikim očekivanjima, izvoznici iz Srbije nisu uspeali da ostvare najavljavano veliko povećanje obima izvoza na rusko tržište i shodno tome ovo tržište nije postiglo značajnije učešće u ukupnom izvozu Srbije, već se zadržalo sa učešćem ispod 10 procenta. Razlozi mogu biti mnogobrojni, od nedovoljne informisanosti proizvođača i izvoznika, preko nedovoljnih kapaciteta domaćih preduzeća da zadovolje tražnju Ruskog tržišta, zbog slabog udruživanja i ukрупnjavanja ponude, preko održavanja konstantnog kvaliteta robe, ili sezonskih varijacija u prinosima, i slično. Sa druge strane, udaljenost ruskog tržišta i najveće učešće niskotehnoloških proizvoda iz Srbije predstavljaju dugoročno ograničavajući faktor rastu vrednosti izvoza.

²² Ana Jović-Lazić, Ivona Lađevac, „Blisko inostranstvo u integracionim inicijativama Ruske Federacije: slučaj Evroazijske ekonomske unije”, u: Integracioni procesi u Evroaziji, (ur.) Dušan Proroković, Ana Jović Lazić, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2019, str. 266.

Tabela broj 1: Trgovinska razmena Srbije sa Ruskom Federacijom od 2000. do 2018. godine (u 000 USD i procentima)

God.	Izvoz			Uvoz		
	Ukupno*	Ruska Federacija**	Procentualno učešće	Ukupno *	Ruska Federacija **	Procentualno učešće
2000.	1558000,0	86000,0	5,52	3330000,0	305000,0	9,16
2001.	2721000,0	80000,0	2,94	4261000,0	665000,0	15,61
2002.	2075000,0	91000,0	4,39	5614000,0	777000,0	13,84
2003.	2755000,0	127000,0	4,61	7473000,0	1023000,0	13,69
2004.	3523000,0	152883,1	4,34	10753000,0	1396063,4	12,98
2005.	4482000,0	225251,5	5,03	10461000,0	1668726,4	15,95
2006.	6428000,0	311079,5	4,84	13170000,0	2142496,9	16,27
2007.	8825000,0	450591,6	5,11	18968000,0	2671645,6	14,09
2008.	10974000,0	550968,7	5,02	24042000,0	3519744,8	14,64
2009.	8344000,0	349424,3	4,18	15807000,0	1968118,6	12,45
2010.	9795000,0	534746,2	5,46	16471000,0	2156127,1	13,09
2011.	11779000,0	792309,4	6,73	19682000,0	2654223,9	13,36
2012.	11226000,0	866971,0	7,72	18923000,0	2078398,6	10,98
2013.	14610000,0	1062701,5	7,27	20550000,0	1903545,4	9,26
2014.	14845000,0	1029133,6	6,93	20196000,0	2335186,5	11,56
2015.	13376000,0	724825,8	5,41	17875000,0	1746219,5	9,77
2016.	14883000,0	795124,1	5,34	18899000,0	1503446,8	7,95
2017.	16997000,0	995130,6	5,85	21920000,0	1586247,0	7,23
2018.	19239000,0	1023572,5	5,32	25882800,0	2037087,2	7,87

Godina Izvoz Uvoz

* Podaci iz miliona dolara pretvoreni u hiljade dolara

** Podaci od 2000. do 2003. godine iz miliona dolara pretvoreni u hiljade dolara

Izvor: RZS (proračun autora)

Posmatrajući podatke može se zapaziti konstantan rast procentalnog učešća izvoza Republike Srbije u Rusku Federaciju sve do 2013. godine, a posle stagnacije u 2014. godini dolazi do pada u 2015. za 30%. Ovaj pad može se u manjoj meri pripisati naglom skoku dolara (u kome se obavlja trgovina

između dve zemlje), a u većoj meri je posledica ekonomske krize u koju je zapala Ruska Federacija. Rusija je danas jedan od četiri najveća proizvođača nafte u svetu koja gubi dve milijarde dolara sa svakim smanjenjem cene barela za jedan dolar.²³ Na ekonomsku krizu u Rusiji svakako je uticalo i smanjenje cene prirodnog gasa na svetskom tržištu sa 500 dolara na 170 dolara za 1000m³.²⁴ Posmatrajući izvoz naše zemlje na rusko tržište u poslednje tri godine može se zapaziti blagi oporavak, tako da je u toku 2018. godine izvoz dostigao nivo iz 2013. i 2014. godine, odnosno iznosi nešto više od milijardu dolara godišnje. Ceo posmatrani period možemo okarakterisati po oscilacijama u izvozu iz Srbije u Rusiju (sa trendovima rasta i padovima izvoza u 2001, 2009. i 2015. godini).

Zahvaljujući, pre svega, neelastičnoj tražnji Srbije za energentima iz Rusije obim i procentualni deo uvoza Srbije iz Rusije u najvećoj meri je zavistan od kretanja cene gasa. Učešće uvoza iz Ruske Federacije u ukupnom uvozu Republike Srbije kretalo se u intervalu od 7,23% u 2017. do 13,36% u 2011. godini. Posle ekonomske krize u Rusiji a naročito u 2016, 2017. i 2018. godini učešće u uvozu je ispod 8%, zahvaljujući pre svega smanjivanju cena nafte i gasa na globalnom tržištu, a koji imaju najveće učešće na našoj uvoznoj strani. Tokom celokupnog posmatranog perioda Srbija je ostvarivala deficit u trgovinskoj razmeni (veća vrednost uvoza od vrednosti izvoza).

Ako posmatramo ukupan obim razmene između Srbije i Rusije iz tabele broj 2, možemo zapaziti da se ona kretala od 2,1 milijarde u 2009. godini do 3,4 milijarde dolara u 2011. godini, da bi 2018. iznosila nešto preko tri milijarde dolara.

²³ Cena nafte je u drugoj polovini 2014. i prvom kvartalu 2015. godine oborena sa 110 dolara na 60 dolara za barel, da bi u septembru 2015. godine cena bila 44 dolara. Zbog niske cene nafte došlo je do pada vrednosti rublje uz sankcije Zapada, Centralna banka Rusije je bila prinuđena da podigne referentnu kamatnu stopu sa 10,5% na 17%, kako bi zaustavila dalji pad rublje, koja je u ovom periodu oslabila prema dolaru za 20% a prema evru 26%. Da bi proizvodnja nafte bila rentabilna, odnosno sa nultim deficitom u budžetu zemalja OPEK-a, okvirna cena za Rusku Federaciju trebala bi da bude oko 100 dolara za barel.

²⁴ Predrag Petrović, Marija Petrović, „Globalni problemi i potencijali energetskih i drugih resursa“, 46. Međunarodni Kongres i izložba O KGH, Beograd, 2016, str. 416-417.

Tabela broj 2: Spoljnotrgovinska razmena Republike Srbije sa Ruskom Federacijom od 2009. do 2018. godine (u 000 USD)

Godina	Izvoz	Uvoz	Saldo	Ukupan obim razmene
2009.	349424,3	1813996,1	- 1464571,8	2163420,4
2010.	534746,2	2156127,1	- 1621380,9	2690873,3
2011.	792309,4	2654223,9	- 1861914,5	3446533,3
2012.	866971,0	2078398,3	- 1211427,3	2945369,3
2013.	1062701,6	1903545,7	- 840844,1	2966247,3
2014.	1029133,6	2335186,5	- 1306052,9	3364320,1
2015.	724826,0	1746219,5	- 1021393,5	2471045,5
2016.	795124,1	1503446,3	- 708322,2	2298570,4
2017.	995076,6	1586247,0	- 591170,4	2581323,6
2018.	1023572,4	2037087,0	- 1013514,6	3060659,4

Izvor: RZS (proračun autora)

U posljednjem desetogodišnjem periodu, Srbija ostvaruje konstantan deficit spoljnotrgovinske razmene, koji je 2013, 2016. i 2017. godine bio ispod milijardu dolara, a najveći je bio 2018. godine, ukupno 1,8 milijardi dolara. Izvoz na kraju posmatranog perioda u odnosu na početak povećan je skoro tri puta, dok je uvoz uz manje oscilacije 2018. imao povećanje od oko 20% u odnosu na 2009. godinu. Iako je posmatrano po vrednosti uvoz daleko nadmašivao izvoz u celokupnom posmatranom periodu, treba istaći kao uspeh skok od skoro tri puta u izvozu. Da bi videli kretanje spoljnotrgovinske razmene sa Rusijom, u poređenju sa drugim trgovinskim partnerima naše zemlje, pogledaćemo tabelu broj 3.

Kada posmatramo prvih pet zemalja prema vrednosti izvoza u periodu od 2014. do 2018. godine možemo zaključiti da se Ruska Federacija nalazi među prvih pet u posmatranom periodu, najčešće na četvrtom ili petom mestu. U tom kontekstu važno je takođe istaći da ona predstavlja najvažnijeg izvoznog partnera Srbije van tržišta EU i CEFTA, koji su primarna tržišta za izvoz Srbije. Ovde je važno istaći pre svega činjenicu da Srbija i sa EU, i sa CEFTA zemljama, kao i sa Ruskom Federacijom ima potpisane i provodi razne vidove sporazuma o slobodnoj trgovini. Međutim, za razliku od EU i zemalja CEFTA koje su zemlje susedi, Ruska Federacija je teritorijalno udaljeno tržište, pa je svaki vid povećanja vrednosti i obima razmene daleko teže postići i samim tim je veći i uspeh.

Sticanje statusa kandidata za članstvo u EU 1. septembra 2013. godine uticalo je na Sporazum o slobodnoj trgovini sa Ruskom Federacijom na način da je Srbija u obavezi da svoje propise i zakonsku regulativu prilagodi propisima EU, između ostalog i u oblasti zajedničke trgovinske politike. U trenutku punopravnog članstva Srbija mora izaći iz svih bilateralnih sporazuma koje je prethodno potpisala, uključujući i neke multilateralne sporazume, poput sporazuma CEFTA i sporazuma sa EAEU. U međuvremenu ovi sporazumi su na snazi i očekuje se njihova puna primena od strane Srbije.

Tabela broj 3. Prvih pet zemalja po vrednosti izvoza Srbije od 2014. do 2018. godine (u 000 USD)

2014.	Redni broj	1	2	3	4	5
	Zemlja	Italija	Nemačka	Bosna i Hercegovina	Ruska Federacija	Rumunija
	Vrednost izvoza	2576937,8	1773217,6	1319411,9	1029133,1	829987,4
2015.	Redni broj	1	2	3	4	5
	Zemlja	Italija	Nemačka	Bosna i Hercegovina	Rumunija	Ruska Federacija
	Vrednost izvoza	2162935,6	1672598,7	1171866,6	745621,6	724825,8
2016.	Redni broj	1	2	3	4	5
	Zemlja	Italija	Nemačka	Bosna i Hercegovina	Rumunija	Ruska Federacija
	Vrednost izvoza	2168783,4	1940369,3	1240658,1	851608,4	795124,1
2017.	Redni broj	1	2	3	4	5
	Zemlja	Italija	Nemačka	Bosna i Hercegovina	Ruska Federacija	Crna Gora
	Vrednost izvoza	2237025,2	2131504,6	1371334,6	995130,6	821286,3
2018.	Redni broj	1	2	3	4	5
	Zemlja	Italija	Nemačka	Bosna i Hercegovina	Rumunija	Ruska Federacija
	Vrednost izvoza	2356497,7	2296906,6	1523276,8	1141367,8	1023572,5

Izvor: RZS (proračun autora)

Značaj Ruske Federacije na uvoznoj strani veći je nego na izvoznoj, što se može objasniti energetsom zavisnošću Republike Srbije od uvoza energenata iz ove zemlje. Ako posmatramo prvih pet zemalja po vrednosti uvoza u poslednjih pet godina (tabela broj 4) možemo uočiti da je Rusija bila na drugom mestu po vrednosti uvoza u 2014. godini, a da se u poslednje tri godine nalazi na četvrtom mestu, iza Nemačke, Italije i Kine, kao najvažnijih trgovinskih partnera.

Tabela broj 4. Prvih pet zemalja po vrednosti uvoza Srbije od 2014. do 2018. godine (u 000 USD)

2014.	Redni broj	1	2	3	4	5
	Zemlja	Nemačka	Ruska Federacija	Italija	Kina	Mađarska
	Vrednost uvoza	2369771,1	2335186,7	2275395,6	1482311,5	1002219,5
2015.	Redni broj	1	2	3	4	5
	Zemlja	Nemačka	Italija	Ruska Federacija	Kina	Mađarska
	Vrednost uvoza	2207701,0	1890886,1	1746219,6	1465497,4	860327,4
2016.	Redni broj	1	2	3	4	5
	Zemlja	Nemačka	Italija	Kina	Ruska Federacija	Mađarska
	Vrednost uvoza	2425337,6	1957297,3	1522228,8	1503446,8	876266,6
2017.	Redni broj	1	2	3	4	5
	Zemlja	Nemačka	Italija	Kina	Ruska Federacija	Mađarska
	Vrednost uvoza	2774593,5	2207522,8	1767681,5	1586246,7	1064447,1
2018.	Redni broj	1	2	3	4	5
	Zemlja	Nemačka	Italija	Kina	Ruska Federacija	Mađarska
	Vrednost uvoza	3474415,3	2422627,0	2167522,4	2037087,2	1242143,7

Izvor: RZS (proračun autora)

Uzimajući u obzir rusku ekonomsku krizu i drastičan pad cene nafte i prirodnog gasa na svetskom tržištu, ne čudi pad vrednosti uvoza iz Rusije u kriznim godinama. Sa druge strane, povećanje vrednosti uvoza od oko 500 miliona dolara beleži se u 2018. godini u odnosu na 2016. i 2017. godinu.

Analiza najvažnijih sektora i proizvoda u spoljnotrgovinskoj razmeni Srbije sa Ruskom Federacijom

Da bismo upotpunili analizu spoljnotrgovinske razmene Srbije i Ruske Federacije ući ćemo u dublju analizu konkretnih sektora i proizvoda koji učestvuju u razmeni. Ta dubinska analiza pokazaće nam koji su sektori, odnosno proizvodi imali najveći boljitak od potpisanog sporazuma, a u kojima je još potreban napredak da bi se ostvarile veće vrednosti razmene.

Srpski sektor sa najvećom vrednošću izvoza u Rusku Federaciju u poslednjih pet godina je sektor hrane i živih životinja. Prosečna vrednost izvoza ovog sektora je nešto ispod 300 miliona dolara godišnje. Drugi po značaju je sektor izrađenih proizvoda svrstanih po materijalu. Ova dva sektora čine više od 50% izvoza Srbije u Rusku Federaciju. Vrednost izvoza ostalih sektora u periodu od 2014. do 2018. godine može se videti u tabeli broj 5. Posmatrano po sektorima izvoz za RF nije diversifikovan i u najvećoj meri (preko polovine) zavisi od uspešnosti dva pomenuta sektora.

Tabela broj 5: Izvoz Republike Srbije po sektorima u Rusku Federaciju od 2014. do 2018. godine (u 000 USD)

Sektor	Godina				
	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
0 - hrana i žive životinje	294939,8	259262,3	281929,8	330811,2	317684,9
1 - pića i duvan	7996,3	6130,5	7080,0	8323,9	11269,9
2 - sirove materije, nejestive, osim goriva	8181,8	4893,2	9612,8	8068,6	22464,6
3 - mineralna goriva, maziva i srodni proizvodi	2517,7	1526,3	227,1	1306,6	3759,9
4 - životinjska i biljna ulja, masti i voskovi	1424,4	145,4	360,4	982,4	64,6
5 - hemijski i sl. proizvodi, nigde nepomenuti	75212,5	75644,3	85888,1	110995,0	119570,8
6 - izrađeni proizvodi svrstani po materijalu	231743,3	142577,6	158210,6	242611,2	256520,9

Sektor	Godina				
	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
7 - mašine i transportni uređaji	218164,7	122447,2	120542,1	125327,2	118111,8
8 - razni gotovi proizvodi	188935,2	112194,6	131267,3	166693,0	174104,2
9 - proizvodi nepomenuti u SMTK Rev. 4	17,9	4,6	5,9	11,5	20,8

Izvor: RZS (proračun autora)

Samo tri sektora imaju manju vrednost izvoza u odnosu na početak posmatranog perioda (životinjska i biljna ulja, masti, mašine i transportni uređaji i razni gotovi proizvodi), dok svi ostali beleže rast. Najveći rast izvoza ostvario je sektor sirove materije, nejestive, osim goriva – skoro tri puta, dok sektor pića i duvan ima rast od 30%. Gotovo svi sektori beleže pad izvoza u 2015. i 2016. godini.

Za razliku od izvoza, na uveznoj strani Srbije sektor hrane i živih životinja iz Ruske Federacije čini oko 1% ukupnog uvoza. Najdominantniji sektor na uveznoj strani su mineralna goriva, maziva i srodni proizvodi. Ovim se još jednom potvrđuje energetska zavisnost uvoza iz Rusije. Pregled vrednosti uvoza svih sektora dat je u tabeli broj 6.

Tabela broj 6: Uvoz Republike Srbije po sektorima iz Ruske Federacije od 2014. do 2018. godine (u 000 USD)

Sektor	Godina				
	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
0 - hrana i žive životinje	19408,8	11064,4	13180,6	13689,7	15017,0
1 - pića i duvan	38154,7	33782,9	53560,1	44839,3	57006,9
2 - sirove materije, nejestive, osim goriva	52258,9	54661,6	46924,6	113504,6	55553,3
3 - mineralna goriva, maziva i srodni proizvodi	1778090,0	1285000,6	814734,4	896396,8	1392126,8
4 - životinjska i biljna ulja, masti i voskovi	1969,7	891,3	1776,2	7654,8	2897,5
5 - hemijski i sl. proizvodi, nigde nepomenuti	187096,2	169527,6	232547,4	216914,9	169927,5
6 - izrađeni proizvodi svrstani po materijalu	179185,7	156186,8	168047,3	217264,9	222280,2

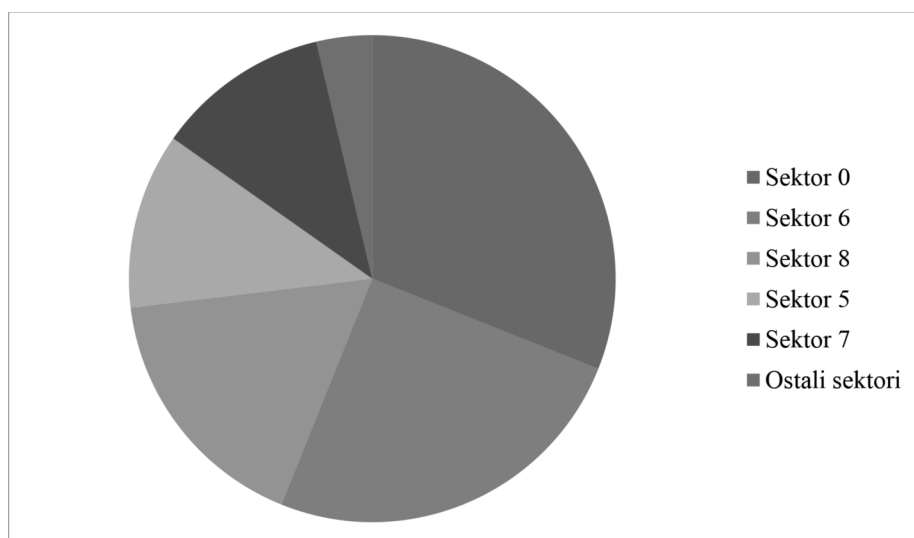
Sektor	Godina				
	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.
7 - mašine i transportni uređaji	59166,5	23058,0	159140,9	52985,6	91828,8
8 - razni gotovi proizvodi	2771,6	2066,9	3549,8	4836,6	6643,7
9 - proizvodi nepomenuti u SMTK Rev. 4	17084,4	9979,4	9985,0	18159,8	23805,3

Izvor: RZS (proračun autora)

U sektoru 3 (mineralna goriva, maziva i srodni proizvodi) zabeležen je pad vrednosti uvoza u 2016. i 2017. godini za oko 50% u odnosu na 2014, izazvan velikim padom cene nafte i prirodnog gasa na svetskom tržištu. Ovaj sektor, kao najznačajniji u ukupnom uvozu naše zemlje iz Rusije, i dalje je ispod nivoa iz 2014. godine. Ostali sektori uglavnom beleže rast izvoza, posle stagnacije i smanjenja vrednosti 2015, 2016. i 2017. godine, osim hrane i živih životinja i hemijskih i sličnih proizvoda koji imaju neznatan pad vrednosti u odnosu na 2014. godinu.

Na grafikonu broj 1 može se videti procentualno učešće pet sektora sa najvećom vrednošću izvoza Republike Srbije u Rusku Federaciju za 2018. godinu.

Grafikon broj 1: Sektori sa najvećom vrednošću izvoza iz Republike Srbije u Rusku Federaciju za 2018. godinu

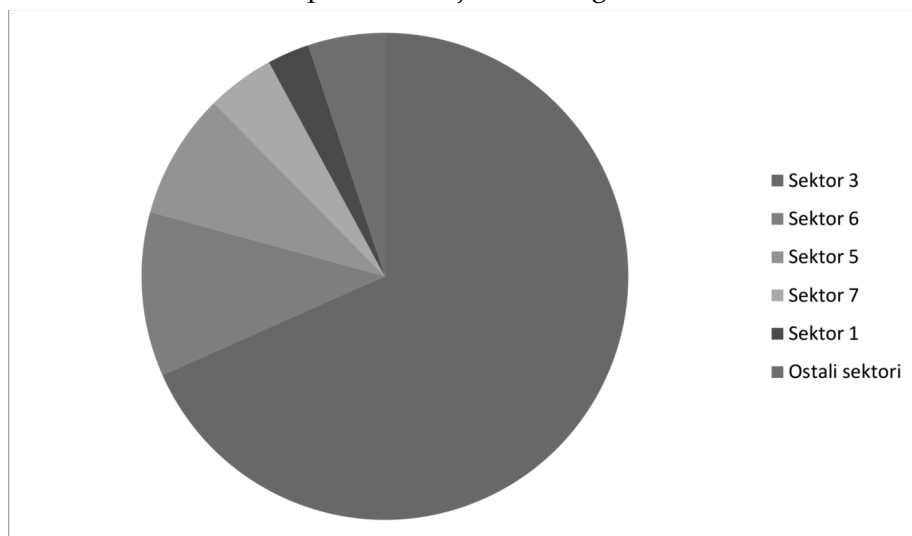

Izvor: RZS (proračun autora)

Pet najvažnijih sektora čine 96,3% od ukupnog izvoza u Rusku Federaciju, dok ostalih pet ima gotovo zanemarljivo učešće od 3,7%.

Ako posmatramo uvoz iz Ruske Federacije po sektorima na grafikonu broj 2 možemo uočiti da je on još manje raznovrstan od izvoza.

Grafikon broj 2: Sektori sa najvećom vrednošću uvoza iz Ruske Federacije u Republiku Srbiju za 2018. godinu

Izvor: RZS (proračun autora)

Sektor 3 (mineralna goriva, maziva i srodni proizvodi) učestvuje sa više od 2/3 uvoza, a samo sektor 6 ima vrednost uvoza iznad 10% u 2018. godini. Ukupno pet najznačajnijih sektora učestvuje sa 94,89% vrednosti uvoza, a ostali sektori imaju učešće nešto više od 5%.

Kada analizu usmerimo sa sektora na pojedinačne proizvode možemo uočiti da posle više godina u kojima su sveže jabuke bile naš najvažniji izvozni proizvod, u 2018. godini su to hula hop čarape. Ipak, iz sektora poljoprivrede, među deset proizvoda sa najvećom vrednošću izvoza su se istakla četiri proizvoda: jabuke, sir, breskve i jagode (tabela broj 7).

Tabela broj 7: Deset proizvoda sa najvećom vrednošću izvoza Republike Srbije u Rusku Federaciju za 2018. godinu (u 000 USD)

Red. broj	Proizvod	Vrednost izvoza
1.	8462400 - Ostale hula hop čarape, pletene ili kukičane	118556,3
2.	0574000 - Jabuke sveže	93343,8
3.	6251000 - Nove spoljne pneumatske gume za automobile	59108,5
4.	5429300 - Lekovi, nn, za maloprodaju	54851,2
5.	6417200 - Hartija i karton, premazani plastikom, ostalo	47441,1
6.	0249100 - Svež (nezreo) sir, uklj. i od surutke, i urda	32048,6
7.	7426000 - Centrifugalne pumpe, nn	31050,3
8.	0579330 - Breskve (uključujući nektarine), sveže	24739,7
9.	6827110 - Cevi od rafinisanog bakra	24705,0
10.	0579410 - Jagode, sveže	17666,8

Izvor: RZS (proračun autora)

Iz sektora 6 (izrađeni proizvodi svrstani po materijalu), kao drugog po vrednosti izvoza, najvažniji proizvodi su spoljne pneumatske gume, hartija i karton, kao i cevi od rafinisanog bakra. U sektoru 5 najvažniji izvozni proizvod su lekovi, a za sektor 7 centrifugalne pumpe.

Tabela broj 8: Deset proizvoda sa najvećom vrednošću uvoza iz Ruske Federacije u Republiku Srbiju za 2018. godinu (u 000 USD)

Red. broj	Proizvod	Vrednost izvoza
1.	3330000 - Nafta i ulja od bituminoznih minerala, sirovi	724244,2
2.	3432000 - Prirodni gas u gasovitom stanju	558192,4
3.	6824100 - Žica rafinisanog bakra	68585,3
4.	6841100 - Aluminijum, sirovi, nelegirani	55287,5
5.	7929500 - Ostali delovi aviona ili helikoptera	37043,2
6.	5221000 - Ugljenik (uključujući uglj. čađ), nn	36016,5
7.	5629100 - Đubriva sa azotom, fosforom i kalijumom, nn	34119,8
8.	1223900 - Prerađeni duvan, ekstrakti i esencije, nn	28387,4
9.	3250010 - Koks i polukoks od kamenog uglja	27035,6
10.	1222000 - Cigarete koje sadrže duvan	26149,9

Izvor: RZS (proračun autora)

Na uvoznjoj strani (tabela broj 8) dominantno mesto očekivano imaju nafta i prirodni gas, koji se u najvećoj meri i uvoze iz Ruske Federacije. Na trećem i četvrtom mestu po vrednosti uvoza su proizvodi crne i obojene metalurgije, dok se od poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda među prvih deset u 2018. godini nalaze prerađeni duvan i cigarete.

Posmatrajući spoljnotrgovinsku razmenu Srbije sa Ruskom Federacijom, po sektorima i proizvodima, može se zaključiti da je izvoz iz naše zemlje raznovrsniji i ravnomernije raspoređen po sektorima. Više od 1/3 izvoza čine poljoprivredni proizvodi iz oblasti voćarstva, a u manjoj meri mlečni proizvodi, meso i mesne prerađevine. Na uvoznjoj strani dominiraju nafta i prirodni gas sa preko 2/3 od ukupne vrednosti uvoza iz Rusije. S obzirom na više cene proizvoda koje uvozimo u odnosu na proizvode koje izvozimo u Rusku Federaciju, prisutan je konstantan deficit koji ostvarujemo u spoljnotrgovinskoj razmeni sa ovom zemljom.

Zaključna razmatranja

Prilikom analize spoljnotrgovinske razmene Srbije i Ruske Federacije, od 2000. godine zaključno sa 2018, uočeni su sledeći trendovi:

- Došlo je do rasta ukupnog obima trgovinske razmene
- Procentualno učešće izvoza u Rusku Federaciju, u odnosu na ukupan izvoz Srbije, ostvarivalo je uzlazni trend (sa padovima u 2001, 2009. i 2015. godini)
- Izvoz u RF nije prelazio 10% ukupnog izvoza Srbije
- Procentualno učešće RF u srpskom uvozu se kretalo od oko 7 do 17%
- Obim i procentualni deo uvoza Srbije iz Rusije u najvećoj meri je zavistan od kretanja cene energenata
- Srbija ima konstantan deficit u trgovinskoj razmeni sa Rusijom
- Izvoz Srbije u Rusiju u zadnjih 10 godina povećan je skoro tri puta
- Uvoz je, uz manje oscilacije 2018. imao povećanje od oko 20% u odnosu na 2009. godinu.
- Prema vrednosti izvoza Srbije, Ruska Federacija nalazi se među prvih pet, najčešće na četvrtom ili petom mestu
- RF je najvažniji izvozni partner Srbije van tržišta EU i CEFTA
- RF se nalazi među prvih pet zemalja po vrednosti uvoza, najčešće na drugom i četvrtom mestu
- Vrednost uvoza iz RF je u najvećoj meri uslovljena kretanjem cene energenata
- Srpski sektor sa najvećom vrednošću izvoza u Rusku Federaciju je sektor hrane i živih životinja

- Dva sektora (hrane i živih životinja, izrađenih proizvoda svrstanih po materijalu) čine više od 50% izvoza Srbije u RF
- Izvoz za RF nije dovoljno diversifikovan, jer u najvećoj meri zavisi od uspešnosti dva pomenuta sektora
- Najdominantniji sektor na uvoznjoj strani su mineralna goriva, maziva i srodni proizvodi, na koji otpada više od 2/3 ukupnog uvoza
- Iz sektora poljoprivrede, među deset proizvoda sa najvećom vrednošću izvoza su se istakli: jabuke, sir, breskve i jagode
- Na uvoznjoj strani dominantno mesto imaju nafta i prirodni gas, a zatim dolaze proizvodi crne i obojene metalurgije
- Više je diversifikovan izvoz od uvoza: više od 1/3 izvoza čine poljoprivredni proizvodi iz oblasti voćarstva, a u manjoj meri mlečni proizvodi, meso i mesne prerađevine, dok na uvoznjoj strani dominiraju nafta i prirodni gas sa preko 2/3 od ukupne vrednosti uvoza iz Rusije.

Uzimajući u obzir period od 19 godina, koliko se primenjuje Sporazum o slobodnoj trgovini sa Rusijom, ostvareni rezultati robne razmene na izvoznjoj strani su ispod očekivanja. Opšti je utisak da rusko tržište nije dovoljno iskorišćeno kada je u pitanju izvoz naše robe, s obzirom na carinske olakšice i veliki potencijal tog tržišta. Prvenstveno izvoz proizvoda sa niskom prodajnom cenom (nepreradeni ili nisko prerađeni poljoprivredni proizvodi) uz visoke transportne troškove predstavlja ograničavajući faktor, a zbog udaljenosti tržišta prisutan je stalni spoljnotrgovinski deficit, pri tome uzimajući u obzir našu energetska zavisnost od Ruske Federacije. Nedovoljne količine i neujednačen kvalitet robe koju naši proizvođači mogu da ponude takođe predstavlja kočnicu većem izvozu. Tu su takođe prisutni strogi fitosanitarni i veterinarski standardi koje naši proizvodi nekada nisu u stanju da ispune, zbog čega je bilo slučajeva vraćanja isporučenih proizvoda poput voća, mesa, suhomesnatih i mlečnih proizvoda.

Očigledno je da najbolje izvozne rezultate Srbija postiže u sektoru poljoprivrede, posebno voćarstvu, pa bi zbog postojanja komparativnih prednosti ovaj sektor trebalo i dalje podsticati. Trenutna poljoprivredna politika akcenat stavlja na forsiranje stočarstva koje daje ograničene rezultate u izvozu. Značajnije izvozne rezultate na rusko tržište nemoguće je postići bez izvoza industrijskih proizvoda. Pokušaji Srbije da „progura“ izvoz automobila fabrike „Fiat“ iz Kragujevca pod preferencijalnim uslovima u okviru bilateralnog Sporazuma o slobodnoj trgovini i Sporazuma sa Evroazijskom ekonomskom unijom, ostali su bez uspeha.

Pristupanjem STO 2012. godine Ruska Federacija uspostavila je multilateralne odnose sa preko 90% zemalja u oblasti trgovine, čime je Srbija delimično izgubila povlašćen status koji je do tada imala. Poštujući princip najpovlašćenije nacije kao član STO, rusko tržište postaje konkurentnije za sve učesnike na njemu, samim tim i za našu zemlju. Na drugoj strani, Republika Srbija približavanjem EU približava se i zajedničkoj politici u

oblasti trgovine, pa u trenutku punopravnog članstva mora napustiti sve bilateralne i regionalne sporazume o trgovini, uključujući i Sporazum sa Evroazijskom ekonomskom unijom. Zbog toga je još važnije iskoristiti trenutno važeće sporazume i olakšice i bolje pozicionirati proizvode iz Srbije na ruskom tržištu.

Dosadašnjim aranžmanima propuštena je šansa za veći izvoz poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, u odnosu na potencijale naše zemlje i ruskog tržišta koje ove proizvode uvozi u velikim količinama. Potrebno je da država podsticajnim merama ohrabri izvoznike jabuka, breskvi, jagoda kako bi se povećale količine i kvalitet voća koje se izvozi. Propuštene su i prilike u povećanju izvoza mesa i suhomesnatih proizvoda, a najveća prepreka su standardi koje naši proizvođači i njihovi proizvodi ne ispunjavaju u dovoljnoj meri, pa bi ih trebalo dostići u najkraćem mogućem roku, da bi se proizvodi ovog sektora u većoj meri plasirali na rusko tržište. Iako se najveći broj proizvoda i do sada izvezio pod preferencijalnim uslovima trebalo bi u budućnosti težiti da se sa liste izuzetaka izuzmu putnički automobili, jer bi to našem izvozu donelo značajne prihode, a na duži rok uticalo na smanjenje spoljnotrgovinskog deficita.

U narednom periodu ostaje da se vidi da li će Srbija na bolji način iskoristiti aktuelan Sporazum sa Evroazijskom ekonomskom unijom u odnosu na prethodno važeće bilateralne sporazume. Može se još zaključiti da tradicionalno prijateljstvo Srbije i Rusije na političkom i međunarodnom planu nije u dovoljnoj meri odslikano na spoljnotrgovinsku razmenu, uzimajući u obzir sve do sada potpisane sporazume. Veću korist u dosadašnjoj razmeni robe ostvarila je Ruska Federacija u odnosu na Republiku Srbiju, što u stvari ne čudi kada se upoređi veličina dve države, resursi kojima raspolažu i nivo našeg privrednog razvoja u ovom trenutku.

Literatura

„Zakon o potvrđivanju Protokola između Vlade Republike Srbije i Vlade Ruske Federacije o izuzecima iz režima slobodne trgovine uz Sporazum između Savezne vlade Savezne Republike Jugoslavije i Vlade Ruske Federacije o slobodnoj trgovini između Savezne Republike Jugoslavije i Ruske Federacije“, od 28. avgusta 2000. godine, Službeni glasnik Republike Srbije „Međunarodni ugovori“ br. 105/2009, str.75-77.

„Zakon o potvrđivanju sporazuma između Savezne vlade Savezne Republike Jugoslavije i vlade Ruske Federacije o slobodnoj trgovini između Savezne Republike Jugoslavije i Ruske Federacije“, Službeni list SRJ „Međunarodni ugovori“ br. 1/2001.

B92, Biznis vesti, www.b92.net/biz/vesti/srbija.php?yyyy=2009&mm=04&dd=04&nav_id=353683, 26/10/2019.

- Jelisavac Trošić, Sanja, „Prelazni sporazum o trgovini između EU i Srbije, i njegova početna primena“, *Međunarodna politika*, br. 1134 Vol. LX, 2009, str. 26-45.
- Jelisavac Trošić, Sanja, “Serbia’s Sustainable Development Strategy and Industrial Policy for the European Union and the World Trade Organization“, in: M Yülek (ed.), *Industrial Policy and Sustainable Growth*, Springer, 2018, p. 268.
- Jelisavac Trošić, Sanja, Todić, Dragoljub, Stamenović, Milorad, Svetska trgovinska organizacija, životna sredina i sistem zdravstvene zaštite, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2018, str. 184.
- Jović-Lazić, Ana, Lađevac, Ivona, „Blisko inostranstvo u integracionim inicijativama Ruske Federacije: slučaj Evroazijske ekonomske unije“, u: *Integracioni procesi u Evroaziji*, (ur.) Dušan Proroković, Ana Jović Lazić, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Beograd, 2019, str. 266.
- Petrović, Predrag, Petrović, Marija, „Globalni problemi i potencijali energetske i drugih resursa“, 46. Međunarodni Kongres i izložba OKGH, Beograd, 2016, str. 416-417.
- Privredna komora Srbije, Međunarodni sporazumi o slobodnoj trgovini, <https://pks.rs/strana/sekcija/međunarodni-sporazumi-o-slobodnoj-trgovini>, 13/12/2019.
- Razvojna agencija Srbije, Sporazumi o slobodnoj trgovini, <https://ras.gov.rs/podrska-izvozu/sporazumi-o-slobodnoj-trgovini>, 19/10/2019.
- Republički zavod za statistiku, <https://www.stat.gov.rs/>, 19/10/2019.
- Stekić, Nenad, „Evroskeptizam kao činilac političkog identiteta građana Srbije“, *Međunarodna politika*, god. LXVIII, br. 1166-67, 2017, str. 17.
- Trapara Vladimir, Prelamanje odnosa Rusije i Sjedinjenih Država nakon izbora Trampa na Srbiju, *Međunarodna politika*, god. LXVIII, br. 1168, oktobar–decembar 2017.
- Trgovinsko-industrijska komora Ruske Federacije, Sporazumi, <https://www.tikrf.org/sporazumi/>, 27/10/2019.
- Uprava carina, Republika Srbija, Ministarstvo finansija, Međunarodni sporazumi, www.carina.rs/lat/informacije/Stranice/MedjunarodniSporazumi.aspx, 25/10/2019.
- Vlada Republike Srbije, Predstavljen Nacrt programa ekonomskih reformi, <https://www.srbija.gov.rs/vest/434214/predstavljen-nacrt-programa-ekonomskih-reformi.php>, Beograd, 20/12/ 2019.

IMPACT OF THE BILATERAL FREE TRADE AGREEMENT ON THE FOREIGN TRADE EXCHANGE OF THE REPUBLIC OF SERBIA WITH THE RUSSIAN FEDERATION

ABSTRACT

The establishment of free trade relations between the Republic of Serbia and the Russian Federation has been in force for 19 years through signed agreements and protocols. In the meantime, the political movements and transformations of both countries, the development of the economy, the signing of agreements with third countries, entry into regional integrations, the global economic crisis, and many other events have left their mark on the trade relations of the two countries. In the paper we explore the starting hypothesis that the Agreement had a positive impact on the growth and diversification of trade between the Republic of Serbia and the Russian Federation. Given that a sufficient period of time has passed for the implementation of the Free Trade Agreement, it is authors intention to analyze its impact, what changes it has brought, and what concrete effects it has had on the trade between the two countries. Several trade trends were identified through the analysis: the trend of Serbia's constant trade deficit in exchange with Russia, the trend of energy import dependence of Serbia, the significant presence of low-level agricultural products in Serbia's exports, and others.

The entire period of 19 years is analyzed in the paper, with a particular focus on the last 10 years. During the analysis, the period of the global economic crisis was singled out, as well as the impact of fluctuations in the price of oil and natural gas on changes in the value of trade, as they explain part of the changes in the foreign trade. The introductory considerations highlight the essential features of the Agreement itself, as well as the changes it has undergone over the years. Then, an analysis of the total value of trade, percentage participation and comparison with other major Serbian trade countries. Finally, the paper presents an analysis of the most important sectors and then of the products that participate in the foreign trade relations of the two countries. The conclusion provides an overview of the trends observed, provides some recommendations for incentive measures, as well as guidelines for improving Serbia's trade relations with the Russian Federation.

Key words: Republic of Serbia, Russian Federation, Free Trade Agreement, Foreign Trade, Free Trade, Market, Exchange, Natural Gas, Agricultural Products.